

Hamza-nâme ve rüya

Hamza-nâme and dream

Muhammet YELTEN¹*

¹ Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Fen-Edebiyat Fakültesi, İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.

muhammetyelten@arel.edu.tr

Geliş Tarihi/Received: 19.04.2021

Bölüm/Section: Sosyal Bilimler/Halk Edebiyatı

Kabul Tarihi/Accepted: 27.04.2021

Araştırma Makalesi/Research Article

Özet

Türk destanlarının tamamlanması aşamasından itibaren yazılı olarak karşımıza çıkan Hamza-nâme metinlerinin 72 ciltten oluştuğu bilinmektedir. İlk defa 15. Yüzyılda Hamzavî'nin kaleme aldığı düşünülen Hamza-nâme'nin her cildinde birçok olay yer almaktadır. Sahip-kıran Hamza ekseninde anlatılan olaylar genellikle dini içeriklidir. Çok değişik coğrafyada geçen olayların şahıs kadrosu da oldukça kalabalıktır. Eski Anadolu Türkçesi döneminin söz varlığı ile yazılan eser, değişik mesleklerle mensup kişiler tarafından İstanbul'un farklı mekânlarında okunmuştur. Ağırlıklı olarak Türkçe kelimelerin yer aldığı metin sade ve sürükleyicidir. Akıcı bir anlatımın oluşmasında metin boyunca "vâkı'a" kelimesi ile karşılanan rüyaların rolü büyüktür. Genellikle "yol gösterme, haber verme, uyarma, korkutma ve müjdeleme" gibi fonksiyonları üstlenen rüyalar metnin örgülenmesini sağlamıştır. Bütün bu rüya motiflerini incelediğimiz Hamza-nâme'nin birinci cildinde görmek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Hamza-nâme, Hamzavî, rüya, rüya motifi, destan, nesir.

Abstract

After the completion of Turkish sagas, Hamza-name appears among them in written form, composed of 72 volumes. It is believed that Hamza-name was first developed in the 15th century by Hamzavi. In each volume, several events are told where the stories about Sahip-kıran Hamza are mostly related to religion. The content of the book focuses on different geographies with a wide cadre of characters. Hamzaname is developed using the Old Anatolian Turkish lexis, and it has been read out in different parts of Istanbul by people of distinct professions. The text of the saga mostly comprises Turkish words, with its style being simple and fast-moving. The fluent voice of the text heavily stems from the dreams that are called "vâkı'a" in the saga. These dreams aim to direct, forecast, warn, threaten, or herald the characters of the stories, thereby providing an enjoyable reading. In this article, the motives of such dreams are investigated, focusing on the first volume of the saga.

Keywords: Hamza-nâme, Hamzavî, dream, dream motive, saga, prose.

1. Giriş

1.1. Hamza-nâme

Türklerin İslâmiyet'i kabul etmeleriyle birlikte İranlılardan Türk kültür dünyasına giren, bugüne kadar da 72 cilt olduğu bilinen Hamza-nâmeler, Hazreti Muhammed'in kendisinden bir yaş büyük amcası ve sütkardeşi Hz. Hamza'nın (ö. 3/625) şahsiyeti etrafında teşekkül etmiş kahramanlık hikâyelerinin genel adıdır. Bu hikâyeler, çoklukla İslâmiyet'in yayılma dönemlerinden kalan tarihî olaylarla, bazı menkıbelerin efsane kisvesine büründürülerek anlatılmasından meydana gelmiştir.

Hemen bütün tarihî kahramanlarda olduğu gibi Hz. Hamza'nın savaşları da çeşitli İslâm milletlerinin halk hikâyelerine intikal ederken gerçekliğini kaybetmiş, pek çok olağanüstü macera ve bu arada başka dönemlere, yer ve kişilere ait hadiseler de onun şahsiyetine atfedilmiştir [1].

Hamza-nâmeler ilk defa XIV. yüzyılda, Emîr Süleyman'ın musahiplerinden şair Ahmedî'nin kardeşi Hamzavî (ö. 815/1412-13) tarafından yazıya geçirilmiştir. Eserin ilk yazıldığı kaç cilt olarak tertip edildiği bilinmemektedir.

* Yazışılan yazar/Corresponding author: Muhammet YELTEN

¹ orcid.org/0000-0003-3939-9613

Hamzavî'nin nesir halinde yazıp yer yer kendi şiirleriyle süslediği Hamza-nâme'nin 360 cilt olduğunu Evliya Çelebi zikreder.

Hamza-nâme'nin çeşitli ciltleri üzerinde yapılmış çalışmaları göz önünde tutarak Türkiye kütüphanelerinde bulunan nüsha ve cilt sayısı hakkında bir sonuca varmaya çalıştık. Araştırmalarımız sonucunda İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Nadir Eserler Kütüphanesinde kayıtlı 70 cilt Hamza-nâme tespit edildi. Varlığından ilk defa haberdar olduğumuz yeni Hamza-nâme ciltlerinin sayısı 25'tir. Tespitlerimizden önceki 45 cilt ile birlikte Hamza-nâme'nin bugün için bilinen nüshalarının sayısı 70'e ulaşmıştır. Bulunamayan yalnız 40 ve 42. ciltlerdir.

Ayrıca bu mufassal eserin diğer bazı abartılı yorumların aksine toplam olarak 72 ciltten ibaret olduğu bilgisi de kesinlik kazanmıştır. Çünkü eserin 72. ciltle bittiğini gösteren ifade, "Hamza-nâme'nin yetmiş ikinci âhir cildir, nakl olunur" şeklinde İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Nd. 2496 numarada kayıtlı olan 72. cildin ilk sayfasında saptanmıştır [2].

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Nd. 2496 numarada kayıtlı Hamza-nâme ciltlerinin sunuş kısımları hemen hemen aynı ifade kalıbı ile başlar. Ayrıca bitiş kısımları da sonra gelecek ciltlerin hangi konu ile devam edeceğini haber vererek tamamlanır. Üzerinde rüya araştırmasını gerçekleştirdiğimiz Hamzavî'nin Hamza-nâme'nin birinci cildinin ilk yaprağı yani takdim

Hamza-radiya 'l-lahü anhün- birinci cildi

(1b/1) *Râviyân-ı aḥbâr ve nâkılan-ı âşâr ve muhaddisân-ı rûzgâr öyle nakl iderler ki ol zamân Ḥazret-i Dânyâl - 'aleyhi's-selâm- dâr-ı dünyâdan dâr-ı uḫbâya rihlet eyledi. Ḥâtunı Şemse Bânu hâmile idi. Ayı günü tamâm olup bir erkek evlâd dünyâya geldi. İsmi Camasb koyup beslemeğe meşgûl oldu. Çün dört yaşına girdi, Şemse Ḥâtun Camasb'ı mu'allime virdi. Bir zamân varup geldi, hiç nesne öğrenmedi. Aḥir Camasb'ı san'ata virdi. Anda daḥı bir san'at öğrenmeyüp gelüp büyüyüp yigit oldu [3].*

Hamza-nâme'nin birinci cildinin son yaprağı, bitiş kısmı:

(88b/1) *Hamza: "Bre ne söylersen, doğru söyle." didi. "Ömer eyitti: "Nice doğru söyleyeyüm, biñ altun vermelisin ki ben de söyleyeyüm." didi. "Olsun saña biñ altun vireyüm ammâ şimdî ne fayda yok söyle bakayum. didi. "Ömer yok olmaz viremem." didükde Ḥamza gazaba gelüp "İşte saña gücendüm." didükde "Ömer de "Laḫife iderüm server, lâkin beni babanuñ elinden kırtar bir de benüm sözümünden çıkmayacaḫ ol." didi. Ḥamza da "N'ola amân söyle bakayum." didi. Bu cild de bunda tamâm oldu. Söyleyemedi [4].*

Hamza-nâme'nin anlatımında sade, açık, Arapça, Farsça terkiplerden oldukça arınmış, sanat endişesinden uzak ve külfetsiz bir üslup kullanılmıştır. Yer yer atasözleri ve deyimlerle süslenen hikâyeler sürükleyici, yapmacıktan uzak, ahenkli bir ifade ile kaleme alınmıştır. Bunun yanında konuşma dilinden alınan kelime ve deyimlerin bolluğu gözden kaçmamaktadır. Üslup konusundaki bu tercih, metnin kalabalık dinleyici veya okuyucu kitleleri tarafından tüketilmek adına üretildiğini göstermektedir. Ağırlıklı olarak basit cümlelerle örülen metnin ilgi çekici yönlerinden bir diğeri de iç içe birleşik cümle yapısının yoğun bir biçimde kullanılmasıdır. Söz konusu cümleler karakterler arası diyalogların aktarımını sağlarken karakterler de âdeta eylemleri kadar "konuşmaları" aracılığıyla inşa edilmişlerdir. Kanaatimizce metindeki bu diyalog yoğunluğu, konuşma dilini metne hâkim kılmanın yanı sıra öykülemenin yeknesaklığını kırmanın da yolunu açmaktadır. [5]

Hamza-nâme'nin kurmaca dünyası; daima bir heyecan ve coşku içerisinde yer yer halk mizahıyla güldüren, sahne geçişleriyle merakta bırakan, sürükleyici bir serüven olma özelliği gösterir. Şahıs kadrosuna ve her şahsa verilen kimliğe bakılacak olursa isim yelpazesi çok geniştir. Kafdağı, cin, peri, dev, cadı vb. masal unsurları da hikâyelerde yer almıştır. Fantastik öğelerin de bulunduğu bu kurgu dünyasında rüyaların önemli bir yeri vardır.

Hikâyelerdeki rüyalar olayların ortaya çıkışından gelişip tamamlanmasına kadar önemli roller üstlenmişlerdir. Dolayısıyla olayların başlangıcına, gelişmesine ve sonuçlanmasına kısaca olay örgüsüne etki yapmışlardır. Olayların akışını değiştirici fonksiyona sahip olmaları bakımından bir rüya motifi özelliğini taşımaktadırlar. Birçok rüyayı ihtiva eden Hamza-nâme'nin birinci cildinin kısa hikâyesini anlatmanın konuyu daha kapsamlı ve açık olarak görmeyi sağlayacağı ümidindeyim. Birinci cilt tüm ciltlere bir mukaddime konumunda kaleme alınmıştır:

1.2. Hamza-nâme'nin birinci cildinin özeti:

"Daniyal peygamber vefat ettikten sonra hamile olan hanımı bir erkek çocuk doğurur. Adını Camasb koyarlar. Camasb büyür delikanlı olur; ama ne bir sanat ne de bir ilim öğrenir. Oduncu olup geçimini sağlamaya çalışır. Bir gün dağdan odun getirirlerken Camasb bir bal kuyusu bulur. Arkadaşlarıyla o balı şehirde satmaya başlar. Bal bitince arkadaşları Camasb'ı kuyuda bırakıp kaçarlar. Camasb kuyu içinde üç gün çaresiz bekler. Sonunda kuyu içinden bir yol bulur, yolu takip edip kurtulmayı ümit eder. Bu yol Camasb'ı yer altında yılanların yuvasına götürür. Yılanların yurdu çok güzel bir yerdir. Camasb yılanların yurdunda bir taht görür ve üstüne çıkıp uyur. Uyandığında etrafını yılanların sardığını fark eder ve çok korkar. Fakat yılanların başı olan Şahmaran, Camasb'a korkmamasını ve kendisine bir şey yapmayacaklarını söyler. Camasb, Şahmaran'dan kendisini yeryüzüne çıkarmasını ister, ama Şahmaran Camasb'ın isteğini kabul etmez. Çünkü şu an insanların şahı bir hastalığa tutulmuş, hastalığının çaresi de yalnız benim etimin kaynatılıp suyunun

içirilmesindedir der. Sonunda Camasb, onun yerini söylemeyeceğine yemin eder ve kendisini yeryüzüne çıkarmalarını sağlar.

Aradan yedi yıl geçtikten sonra Camasb bir hamama girer. Yıkanırken vücudu alaca olur. Keyhüsrev'in adamları bunu görürler ve durumu gelip anlatırlar. Camasb'ı zorla getirip Şahmaran'ın yerini söylettirirler. Yılanların şahını Keyhüsrev'in veziri Şemhur elde eder ve boğazlatır, etini kaynatır. Şahmaran konuşmaları sırasında Camasb'a: "Ben kaynatıldığımda ilk köpüğü sen iç, ikincisini de o lain herife içir" demiştir. Camasb da aynen öyle yapar. Şemhur köpüğü içince ölür, kendisi de hikmet sahibi biri olur ve "Camasb hekim" diye anılır. Keyhüsrev de hastalıktan kurtulur.

Aradan yıllar geçer. Camasb hekim ölür, geride oğlu Baht kalır. Ama Baht babası gibi âlim olamaz. O da gidip hamallık yapmaya başlar. Keyhüsrev de ölür, yerine oğlu Keykubad şah olur. Şemhur'un da geride bir oğlu kalır. Adı Şem'un'dur. Şem'un da Keykubad'ın veziri olur.

Baht bir rüya görür. Rüyasında küplerce altın bulur, ama küpler kırılır. Tabir ettirdiğinde kendisine o altınları aynısıyla bulacaksınız, amma kırk gün evden çıkma denilir. Lakin Baht otuz dokuzuncu gün çıkar ve gider altınları bulur eve getirmeye çalışır. Yolda onu gören Şem'un Baht'ı öldürtür ve altınları alır. Baht'ın da geride bir oğlu kalır. Adı Büzürmihr'dür. Büzürmihr mektebe gider.

Bu zamanlarda Keykubad Şah bir rüya görür, rüyasında korkar ve uyanır. Uyanırken tahtan düşer, başından yaralanır ve rüyasını unuttur. Vezirlerini ve âlimlerini çağırıp rüyasını bilmelerini ister, fakat hiç kimse bu rüyayı bilemez. Keykubad onlara kırk gün mühlet verip bilmelerini ister. Yoksa hepsini öldürteceğini bildirir. Vezirleri ve âlimleri dünyanın dört bir yanına dağılırlar ve bir çare aramaya başlarlar. Ergays vezir de Merv şehrine gider. Orada Camasb hekimin torunu Büzürmihr'i bulur. Büzürmihr on yaşında çok iyi okuma yazma bilen bir çocuktur. Büzürmihr, dedesi Camasb hekimin manevî yardımıyla Keykubad'ın rüyasını bilir. Ergays vezir de Büzürmihr'i Keykubad Şah'a getirir. Büzürmihr rüyayı yorumlamadan önce şahtan Şem'un'un öldürülmesini ve kendisinin vezir olmasını ister. Şah da bunu kabul eder. Böylece Büzürmihr Keykubad'ın veziri olur.

Aradan uzun yıllar geçer. Keykubad Şah ölür. Yerine oğlu Nuşirrevan şah olur. Büzürmihr tüm ilim ve irfanıyla Nuşirrevan'a devlet yönetiminde yardımcı olur, amma Şem'un vezirin de geride bir oğlu vardır. Bazı beyler onun da vezir olmasını isterler. Zaten Nuşirrevan, kendisiyle beraber büyüyen Bahtek'i vezir yapmaya söz vermişti. Bahtek vezir olur, amma Nuşirrevan'a fitneler verip onu doğruluktan ayırmaya çalışır. Büzürmihr ile şahın arasını bozmaya başlar. Şahı zulme ve haksızlığa sevk eder ve halktan vergi toplatır. Halk bu ağır vergiler altında ezilir perişan olur. Büzürmihr bu işe yer yer engel olsa da yıkmak yapmaktan daha cazip geldiğinden Bahtek başarılı olur. Amma sonunda Büzürmihr şaha hatasını bir yolla anlatır ve şahı bu hatadan kurtarır. Bundan böyle şah adil olacağına söz verir ve Büzürmihr'in sözünden ayrılmaz. Bundan böyle Nuşirrevan adil bir hükümdar olarak nam salar.

Nuşirrevan bir gün rüyasında Mekke tarafından bir ayın doğup, büyüüp kendi tahtı üzerinde karar kıldığını ve başka bir ayın dahi aynı yerden doğup etrafındaki binlerce yıldız ile gelip yine kendi tahtı üzerinde karar kıldığını görür. Rüyayı yorumlayan Büzürmihr Mekke tarafından önce zalim bir adamın çıkıp Nuşirrevan'ın tahtını alacağını daha sonra ise Hz. İbrahim neslinden birinin çıkıp gelip o zalimi öldürüp tahtını kendisine geri vereceğini söyler. Bunun üzerine şah kendisine yardım edecek o sahipkıranı bilmek ister. Büzürmihr de onun daha dünyaya gelmediğini ancak gelmek üzere olduğunu söyler ve şahtan izin alıp Mekke'ye o şahsın doğumunu karşılamaya gider.

Mekke'nin efendisi Abdülmuttalip'tir. Büzürmihr'i Abdülmuttalip karşılar, evine götürür ve ziyafetler verir. Bu esnada bir kişi gelip Abdülmuttalip'in kulağına bir şey söyler. Bunun üzerine Abdülmuttalip sevinerek hatununun yanına gider. Döndüğünde Büzürmihr ne olduğunu sorar. Abdülmuttalip bir erkek evladının doğduğunu bildirir. Büzürmihr sevinir, Abdülmuttalip'i tebrik eder. Mekke'ye bu çocuk için geldiğini, şahın rüyasında gördüğünü anlatır ve çocuğun talihini tutar. Çocuğun sahipkıran olacağını, cenk sanatını öğreneceğini, Hz. Peygambere ümmet olacağını ve onun yanında şehit olacağını söyler. Büzürmihr çocuğun adını Hamza koyar, bin altın bahşiş ve yüz altın ulufe tayin eder. Ayrıca Büzürmihr bu gün doğan erkek çocukların hepsine bahşiş ve ulufe verileceğini şehir halkına ilan ettirir. Hamza ile beraber doğan on oğlana da ulufe tayin eyler. Haberi alan Ümmiye de hamile hatununun doğurup doğurmadığına bakmak için evine koşar. Eve geldiğinde hanımının doğurmadığını görür: "Bre hatun haberi duymadın mı, niçin doğurmadın?" der. Hatunu da "Daha dört ayı var, böyle doğum olur mu?" der. Ümmiye hatununu döğer, bu esnada kadının beli boşanır ve doğurur. Ümmiye baktı ki çocuk erkek, alır ve Büzürmihr'e getirir. Büzürmihr de adını Ömer koyar, talihin tutar, günde on ulufe ve yüz altın bahşiş verir. Ömer'in de Hamza'ya ayyar olacağını, uzun yaşayacağını, Hamza gibi Hz. Peygambere ümmet olacağını söyler. Cinler şahının da bir oğlu olmuştur. Hamza dört günlükken oğluyla Hamza'yı yer değiştirirler. Hamza'yı cinler bir müddet besler, sonra tekrar getirip evladını alırlar. Hamza altı yaşına geldiğinde mektebe verirler. Ümmiye de Ömer'i verir. Ömer okula gelir, ama okumak istemez. Onun için okulda yaramazlıklar yapar. Sonunda okuldan kovulur.

Ömer bir gün Hamza'ya fitne verip kendisinin şahın oğlu olduğunu, diğer çocuklardan daha aşağı sandalyede oturmamasını söyler. Hamza da bir sonraki gün gelip en yukarı iskemleye oturur. Bunu gören Ebu Cehil'in oğlu Hamza'yı oradan kaldırmak ister. Hamza da ona bir yumruk vurup öldürür. Ebu cehil davacı olur, ama Nuşirrevan Hamza'yı affeder. Bundan böyle Hamza ata biner hale gelir. Babası ona harp sanatı dersi verir. Hamza on yaşına geldiğinde iyi bir yiğit

olur. Hızır aleyhisselam da Hamza'ya harp sanatı öğretir. Hamza'ya sahipkıranlık verilir. Ömer'e de ayyarlık verilir. Bu ikisi zalimlere karşı masumların yanında yer alırlar" [6].

2. Hamza-Nâme'nin Birinci Cildindeki Rüyalar

2.1. Şâh-ı Mārân'ın rüyası

Şâh-ı Mārân ile Daniyal peygamberin oğlu Camasb arasında geçen olaylarla ilgili rüya. "Rüyada gelecekte haber verme durumu hâkimdir."

(3a/16) *Ba'de bir kaç gündün soñra Camasb eyitdi: "Ey şâh-ı mārân eger kâbil ise beni yeryüzüne çıkar," didi. Şâh-ı Mārân eyitdi: "Ey kişi şimden soñra senüñ yiryüzüne çıkmaq işin tamâm oldı, zırâ bir vâkı'ında baña didiler ki (3b/1) saña yir altında mekânına bir benî âdem gele, tekrâr taşra çıka, senüñ hâlîñ biline, ol zamân sen helâk olursun didiler. İmdi bunda otur bizüm ile ol, gönîlün her ne isterse getüreyim. Ben dañı dünyâya geleli neler gördüm, huşûşan başuma neler geldi saña naql itsem nice yıllar tükenmez." didi. Camasb gördi çäre yok. Haber eyledi. Ammâ beri tarafından oduncılara Şemse Bânü gelüp oğlı Camasb'ı su'âl idüp "Bu gice gelmedi." didükde bunlar eyitdiler: "Hımârî kaçdı idi, Erdem-i Şara Kılan deresine gitdi, şağın bir çaza olup kılanlar paralayup helâk itmeyeler." didiler. Bî-çäre hâtun bir haber alamayup intizâr üzere kaldı [7].*

2.2. Camasb'ın rüyası

Camasb'ın Keykubad Şâh döneminde insanlara iyi ve adaletli davranarak büyük bir itibar kazanma serüveniyle ilgili rüyası. Rüya "Gelecekteki olaylar ve sonuçları hakkında haberler sunuluyor."

(7a/1) *"İnşa'allâh sizler tiz şihhat bulursunuz, elem çekmen." didi. Hadd-i zâtında Keyhüsrev üç gündün soñra şihhat buldı. Bu şükranîye Camasb'ı Şemhür'uñ yerine vezîr-i 'azam idüp çok ikrâm eyledi. Camasb şâh-ı mārân haşşasından 'acâyib hekîm oldı. Dünyâda çok eşerleri koyup ve kitâblar te'lîf idüp ismi Camasb-ı hekîm diyü yâd olundu. Ba'de Keyhüsrev vefât idüp anuñ yerine Keykubâd şâh olup hüküm ve hükümete başladı. Camasb kuvvetiyle çok düşmânları kendüye dost idüp 'azîm kuvvet tutdı. Camasb da yir alup bir gice yaturken bir vâkı'a gördi. Söyle ki: "Kendinün başı kızıl yakut olmuş, göbegine varınca altın olmuş, gögsinden dizlerine varınca ağac olmuş." Camasb bu vâk'ayı görüp uyandı. Kendisi ta'bîr eyledi. Başumda olan ol la'î-i yakût ma'rifetullâhdur, vücudum ağaç olduğı bir oğlum ola, lâkin ma'rifetden nesne hâşıl idemeye, ayaklarım altun olduğı budur ki: "Evvelâ demek bir oğlu ola, ziyâde 'âlim ve fâzîl ola, şark ve garb halkı anuñ ayağına geleler." didi [8].*

2.3. Baht'ın rüyası

Keykubâd Şâh döneminde Camasb'ın oğlu Baht'ın hayatını sıkıntılar içinde sürdürürken değerli şeylere ulaşacağına dair işaretler bulunan rüyası. "Rüya motifinde bir gizem söz konusudur. Bu gizemi çözerse olayların gelişimini anlayabilir veya kötü bir şey olacaksa onu önleyebilir."

Ammâ bu tarafından Camasb'ın oğlu Baht hammâl işidüp haber aldı ki Keykubâd Şâh bir şehir bünyâd ider imiş. İrgâd bulunmaz diyü ziyâde akça virürlermiş. Bu kerre Baht hammâl dañı hâtunuñ alup ol kal'aya geldiler. Meger zamândan kalma ol arada bir köy var idi. Hâtunuñ anda kodı. Kendi irgâdlığa (12b/1) yazılup işlemeğe başladı. Lâkin bir gice hâtunu ile yatur iken bir vâk'a gördi. Belinde bir iplik, elinde kazma Şağ kenârına gelüp bir virâneye girer, görür ki bir 'acâyib yirdür. Bir köşesin kazmağa başladı. Kazarken bir mermer taş bulup çıkardı. Ben bunu şâha satarum diyüp ol mermeri yerinden kaldırdıncâ altından bir kepenk zâhir oldı. Nerdübânı var, aşağı inüp gördi ki kırk dane hüsrevânî küb. Birinün kapağın açup, bakup gördi ki tolu şu. İçmek istedi. Ol şu tükendi. Hâşılı kırk küb tolu içeyüm didükde içemedi. Gazaba gelüp kübe bir taş urup târ-mâr eyledi. Şu aşıp gitdi, kendi de uyandı. Hâtununa eyitdi: "Bir 'aceb vâkı'a gördüm, saña söyleyeyüm." didi. Hâtun eyitdi: "Düşî nisâ tâ'ifesine söyleme, eyü degildir." didi. "Var bir ehline söyle." didi. Ol da varup mu'abbîre söyledi. Mu'abbîr eyitdi: "Kırk gün evden taşra çıkma." didi. "Eger çıkarsan helâk olursun, eger şabr idersen, evden çıkmazsan 'aynı ile ol küb altını bulursun." didi. Ol da sevinerek eve geldi. Hâtununa hâli didi. Hâtun "N'ola sen bilürsin, lâkin belki hesâbı yañılırsın didi. Ol da günde divâra bir çizgi çizer idi. Lâkin taqdîr bozulmaz. Baht hammâl evde oturmadan cânı şıkılup hâtunu tuymadan 'acele idüp ol divâra bir çizik (13a/1) dañı çizdi. İnsânun hâli dâ'im böyledür. 'Acelede zarar vardur. Bir gün dañı şabr ideydi. Şabâh oldı hâtun bir çizgi dañı çizdi. Şayup bakdı, hesâb tamâm olmuş. Ba'de Baht hammâla icâzet virüp ol da otuz toközuncü gün evden taşra çıkdı. Şağ kenârına geldi. Bir virâne maħal görüp içine girdi. Bir miqdâr kazdı. Bir siyâh mermer taş çıkdı. Zor idüp ol taş yirinden kaldırdı, bakup gördi vâkı'asında gördüğü kepengi buldı. On yedi ayak nerdübân ile aşağı inüp gördi bir kubbe içre kırk dâne tamâm hüsrevânî küb içleri tolu altun. Bir iki dânesin alup kepengi kapayup, sürüp hânesine gelüp altunları gösterüp mâl bulduğun söyledi. Hâtunu buña bir torba virüp "Zinhâr kimse görmege seni. İşte bu torba ile azar azar taşıyup eve getir." didi. "Ve tamâm olduğa bu yirden rihlet idüp gidelüm" didi. Ol da "N'ola" diyüp torbayı alup gelüp altını ile toldurup yolda gelürken megerki Keykubâd'uñ vezîri olan Şem'un-ı la'in yola yakın yirde bir sarây yapdurmış idi. Nagâh Baht hammâlî gördi. "Bre şol adamuñ yükü nedir? Zırâ gücile götürür, varın görün" didi. Gulâmlar segirdüp "Tur adam senüñ arkaında olan yük nedir?" didiler. "Buğdaydur" didi. Gelüp "Öyle" didiler. La'in inanmadı. "Yalan söyler, zırâ öyle bir adam bir torba buğdaydan iki kat mı olur, (13b/1) varun, tekrâr su'âl idüp bir hoşca haber alun." didi. Tekrâr gelüp su'âl itdiklerinde "Arpadur" didi. Gulâmlar gelüp söyledükde la'in gördi, söz çatallandı. "Varun ol adamı baña alup getirün." didi. Bir kaçî segirdüp alup getürdiler. Torbanuñ içine bakup gördi. Şem'un-ı la'in eyitdi: "Bre adam sen bunu kaçında buldun?" didi. Baht hammâl

bir yirde diyüp cevāb virince la'ın şād olup başladı buña dil dökmege. “Bağ a yigıt senüñ adun nedür, kimüñ oğlusın? Gel ben senüñle qarındaş olalum. Gel bunuñ yirin baña göster, senüñle berāberce pāy idelüm. Benüm gibi yardımcıuñ olıcağ saña kimseden zarar gelmez. Lākin yalñız fuyarlar hem maldan ve hem cāndan çıkarısın.” diyüp derd-mend Baht hammāl dağı kendini bildürdi. Ve ol la'imüñ çenesine aldanup önüne düşüp gelüp ol dehliz içine girüp küpleri gösterdi. La'ın göñlinden eyitdi: “Bu herif hōd benüm katilümdür. Bunuñ babası Camasb Hekim benüm babamı şāh-ı mārān zehriyle helāk itmiş. İmdi intikām zamānidur.” diyüp la'ın emr eyledi. Ol sa'at Baht hammālı koyun boğazlar gibi boğazlayup nerdibān dibine göme kodılar. Ba'de Şem'un-ı la'ın kullarına buyurdi. Üzerin örtüp, belürsiz eylediler. Varup Keykubād Şāh'dan ol tarafı da istedi. “Ol yir baña ziyāde hōş geldi, bir sarāy yapdurayım.” didi. (14a/1) Keykubād Şāh da icāzet virüp la'ın gelüp dört beş dönüm yirde bir divār çevirdi. Andan soñra mālūñ üzerine bir sarāy-ı 'ālī yapdurdi.

İşte bunlar da bunda, ammā bu tarafından Baht hammālūñ hātunı gördi ki bir gün bir gece oldu Baht gelmedi. Bir kaç gün dağı turdı bir haber alamadı. Bunuñ ise kimsesi yok ki haber vire. Āhır gördi olmaz bir yoldaş Merv şehrine gelüp kavm ü kabilesiyle görüşüp Baht gā'ib olduğun haber viridi. Baht'uñ vālidesi biraz ağlayup nācār olup kaldılar. Bu kerre Baht'uñ hātunı hāmile idi. Hamlı tamām olup bir veled vücūda geldi. Şād olup ismin Büzürcmihr kodılar. Beslemege başladı. Üç dört yaşına varduğda mu'allime viridiler. Mektebe varup gelmege başladı. Ziyāde hüsn-i cemāl şāhibi oldu. Hācesi bunuñ kabiliyyetin görüp buña muhabbet idüp işte Büzürcmihr bunda okuyup yazmağda [9].

2.4. Keykubād'ın rüyası

Keykubād Şāhın zevk ve safa içinde geçen hayatının bir gününde gördüğü korku dolu rüyası. Uykusunda çok korkmasından dolayı yataktan düşerek başını yaralar ve gördüğü rüyayı hatırlayamaz. Müneccimlerinden anlatamadığı rüyasının tabirini ister. Rüyanın yorumu Camasb hekimin torunu Büzürcmihr tarafından yapılır. Büzürcmihrin tabir için yararlandığı tüm kaynak ve vasıtalar dedesi Camasb'a aittir. “Rüya; kötülüğü haber verme ve uyarma motifi ile hikâyenin hem içeriği hem de yapısı üzerinde etkili olmuştur. Seyircinin merakını uyandırarak hikâyenin sürükleyici bir hale dönüşmesini sağlamıştır.”

(14a/1) Ammā rāvī öyle rivāyet ider ki bu tarafından Keykubād ol şehri tamām on beş yılda yapdurup tamām oldu. ‘Azīm sarāyılar, köşkler, bağlar, bağçeler ile ‘acāyib güzel şehir oldu. Keykubād nevrüz idüp hüküm itdüğü diyārın vezirlerin da‘vet eyledi. Anlar da gelüp Keykubād'a “Şehriyār mübārek-bād” didiler. “Güyā bu şehriñ her bir köşesi bir şehir olmış.” didiler. Zīrā ol yirler şahrā olmağla her bir vezir bir ulu sarāy ve bir ulu divār çevirmek ile dünyāyı kaplamışlardı. Şöyle kim (14b/1) üç günde etrafını dolaşmak mümkün degil idi. Keykubād'uñ sarāyı hōd bir büyük şehir kadar var idi. Huşuşā Şāt kenārında olmağla kemerler çatdurup altmış ayak nerdibān ile çıkılıp kaşrlar ve köşkler bünyād olunmuşdur ki altından Şāt ırmağı ağırdı. Çünkü şāh ve vezir ve begler buña “Her cānibi bir şehir olmış.” didi.

Keykubād Şāh eyitdi: “Öyle ise bu şehriñ adı Medāyin olsun.” didi. Ba'de şāh nevrüzün tağıdup kendi 'āleminde şafāda oldu. Lākin bir gece cāme-hābında yaturken bir vākı'a gördi. ‘Acāyib vākı'a idi. Anı gördi ki bir boz raşsa süvār olmuş, şikārdan gelür, sarāyına gider ve lākin şāhuñ hātunları çok idi. Meger Nu'mān-ı Türk kızın almışdı. Anı cümlesinden ziyāde severidi. Şāh geldükde ol bānū koñluğuna girüp tahta çıkardı. Şāh ile berāber tahta karar eyledi. Şāh ta'am istedi, cāriyeler altun gümüş şāhānlar ile ta'āmlar getirüp şāhuñ önüne bir kaş kebābı kodılar. Şāh kebāba el uzadup yirken tahtuñ altından bir siyāh köpek gelüp kaş kebābın kapup gene tahtuñ altına kaçdı. Şāh ‘acebe kaldı. Tekrār el şundi. Bu kerre ol gelüp çıkup şāhuñ üzerine atladı. Şāh havf idüp belinleyüp uyandı. Hattā tahtdan aşağı düşüp başı yarıldı. Ol demde hātun ve cāriyeler şāhuñ başına üşüp zaħmıñ bağladılar. (15a/1) Çünkü sabāh oldu şāh çıkup tahtında karar eyledi. Cümle vezir ve begleri gelüp yirli yirinde oturdılar. Şāh diledi kim bunlara gece gördüğü vākı'asın naql ide. Olmadı, olmadı der-hātır idemedi. Meger düşüp başı yarıldığından vākı'ayı unutmuşdı. Hele hekim başı gelüp şāhuñ başına merhem urup bağlayup gitdi. Vezirleri su'āl idüp eyitdiler: “Ey şehriyār nedür aşlı mübārek başuñuza ne hayāl oldu?” didiler. Keykubād Şāh eyitdi: “Bu gece şöyle bir havf-nāk vākı'a gördüm. Ol vākı'adan belinleyüp tahtın aşağı düşüp başum yarıldı, havfımdan vākı'amı unuttum.” diyüp imdi her kañkūñuz benüm gördüğüm vākı'amı bilüp ta'birin iderse ben aña çok ihsān idüp pāyesin ziyāde idüp ‘azīm ikrām iderüm.” didi. Bunlar birbirlerine bakup eyitdiler: “Ey şehriyār eger vākı'añuzı bile idünüz ta'biri kolay idi, velākin gā'ibi nice bilelüm?” didiler. Şāh gāzaba gelüp eyitdi: “Bre nā-bekārlar, bunca yıldur benüm nān ve nemegüm yiyüp halka dirsiniüz ki her birünüz hekim ve müneccim geçinüp tefāhurlanursuñuz, sizleri bu gün için beslerdüm.” didi. Bunlar ne kadar kim ‘özr itdiler ise olmadı. Nār-ı nūr haqqıçün eger benüm vākı'amı bilmezseñüz cümleñüzi katl iderüm.” didi [10].

2.5. Nuşi'r-revan'ın rüyası

Bir gün Nuşi'r-revan tahtında uyurken Kudus-i şerif tarafından bir ayın doğduğunu ve yükselerek Medayin'deki sarayının üzerinde durduğunu görür. Aynı zamanda Mekke-i Mükerrime tarafından da bir ay doğar ve dolunay olur. Çevresini aydınlatan ayın yanında yüzlerce yıldız vardır.

“Rüya olağanüstülük hükmünü taşıyor. Hikâyenin örgüsü bu rüya temelinde kurgulanıyor. Rüya da asıl kahramanın doğum haberi veriliyor. Ayrıca bir gizem motifi ile anlatının sürükleyiciliği sağlanıyor. Uyarma ile kötülükler engelleniyor.”

(50a/9) “İşte şāh Nuşi'r-revān bu üslub üzere ‘adl ü dāda meşgūl olup şafāsında ammā bizüm kışşāmız Hāzret-i Hamza-i bā-sāfāya geldi. Anuñ hāl ve keyfiyyeti naql-i beyān olma. Rāvī öyle rivāyet ider ki bir gece şāh Nuşi'r-revān taht-i seririnde yatup uyurken bir vākı'a görür. Şöyle ki vākı'asında görür ki Kudus-i şerif cānibinden bir ay doğup gitdüke

yuşuru çıkup büyüdü. Gele gele Medāyin üzere Şāhuñ tahtı üzere gelüp karar eyledi. Ol demde Mekke-i Mükerrime tarafından dağı bir ay zühür eyledi. Ol da gitdükçe büyüyüp bedr olup ve etrafında ol kadar yıldızlar var ki hisābın Allah bilür. Çünkü şah böyle (50b/1) görüp şabāh idi, uyandı. Tiz Hāce-i Dānā'yı da 'vet idüp vākı'asın nakl eyledi. Hāce-i Dānā eyitdi: "Şāhum senüñ vākı'anuñ ta 'biri budur ki evvelā Kudus-i şerif tarafından bir cebbār peydāh olup çok cem 'iyyete kādır ola, bir gün 'ale'l-gafle gelüp tahtını elinden alup üç gün zabt idüp ba 'de çalkup gide. İşte ol Mekke'den zühür iden ay ki ol zāt-ı muhterem Hazret-i İbrāhim - 'aleyhi's-selām- neslinden ola. Gitdükçe büyüyüp bedr olması gitdükçe kuvvet tuta. Ol yanında olan yıldızlar 'askeri ve evlādları ola. İşte ol zāt-ı muhterem senüñ tahtını zabt iden ol cebbāri katl idüp aldğı eşyaları tamāmen alup gene size göndere. Kendi de gelüp 'ākıbet size pāy-ı taht pehlivānı ola. Ve bu cihān içre şahıbkıran ola. Sizüñ anuñla çok serencāmıñuz geçe." diyüp ötesin açmadı. Çünkü şah bu cevābları işitdi: "Yā ol Mekke'den zühür idecek zāt-ı muhterem dünyāya geldi mi?" didi. Hāce eyitdi: "Hayır gelmedi, velākin bu sene-i mübārekede gelmek üzeredür." didi. Şāh eyitdi: "Yā nice olsa ki bizler muqaddem ol server ile aşınā olsak." didükde Hāce eyitdi: "Şāhum ben kulına icāzet vir, bu sene varup Ka 'be-i şerifi ziyāret ideyim ve hem ol serverüñ tāli'-i mevlüdin görüp bir isim ta'yin ideyim." didi. Şāh "N'ola var." diyüp icāzet (51a/1) virdi. Ve hem ol servere Mekke ehlinde alınan bāc harācından günde onar altun 'ulūfe ta'yin eyle ve hem biñ altun bahşış vir ki ihsānımız sebkat eylesin." didi. Hāce-i Dānā da tedārik görüp vākti olduğıda Şāh'dan icāzet alup Mekke-i Mükerrime'ye doğı bir nice kullarıyla revāne olup gitdiler.

Günlerde bir gün Mekke-i Mükerrime'ye dāhil oldılar. Ol zamānda Mekke'nüñ hākimine 'Abdü'l-muṭṭalib dirlerdi. Haber oldı ki "Yā şeyhü'l-harem yedi ıklım şahı Nüşî'r-revān'üñ vezir-i 'azamı olan Hāce-i Büzüremihr-i Dānā geldi." didiler. 'Abdü'l-muṭṭalib tiz oğulları ile hāceye karşı çıkup istikbāl eyledi, getirüp sarāyına kondurdu, 'azim ziyāfetler eyledi, ri'āyetler kıldı. Hāce de bir kaç gün Mekke-i Mükerrime'yi ziyāret idüp şafālar eyledi. Ba 'de bir gün Hāce-i Dānā ile 'Abdü'l-muṭṭalib oturup sohbet iderlerken bir hādım gelüp 'Abdü'l-muṭṭalib'üñ kulağına bir nesne söyledi. 'Abdü'l-muṭṭalib şād olup diledi kim yirinden turup hāreme gide. Hāce-i Dānā su'āl idüp "Nedür ol yā kādî'l-harem, bizlere de söyle, sizüñle berāberce şād olalum." didükde 'Abdü'l-muṭṭalib eyitdi: "Ey Dānā-yı rüzigār nesne yok, velākin kudümüñüz mübārek imiş, hātünüm hāmile idi, bir oğlan vücūda gelmiş, varup göreyüm." didükde Hāce-i Dānā gülüp eyitdi: "Yā şeyhü'l-harem bizler de zahmet çeküp Medāyin'den (51b/1) bunda ol oğlan için geldüm, zirā şah Nüşî'r-revān anuñ haqqında şöyle bir vākı'a görüp beni bunda anuñcün gönderdi, var al bunda gel." didi. "Hem tāli'ini tıutup mevlüdin zabt idüp görelüm ve hem bir isim ta'yin ideyim." didi. 'Abdü'l-muṭṭalib sevinerek içeri haremine gelüp gördi bir evlādı dünyāya gelmiş, bir aylık kadar var. Siyāh gözlü, aq yüzlü, hilāl kaşlı, bir hüsnā ma'sümdur ki görenler hayrān olur. 'Abdü'l-muṭṭalib şād olup tiz harırlere şarup getirüp Hāce-i Dānā önüne kodı. Hāce-i Dānā eline alup bir zamān söyle bu ma'sümüñ yüzine bakup hayrān oldı. Ba 'de usturlabuñ eline alup tāli'in yoklayup 'ākıbetine nazar idince Hāce'yi hayret alup barmağın ağzına alup bir zamān öylece tırdı. 'Abdü'l-muṭṭalib Hāce'nüñ ol hālın görüp eyitdi: "Ey Dānā-yı rüzigār ne 'aceb hayretde kaldıñuz?" didükde Hāce-i Dānā kendüye gelüp "Yā Kādî'l-harem saña müjde olsun ki bu cīvān şahıbkıran-ı şark u garb olup 'āleme tiğ urup cihān halkuñ kendüsüne ser-fürü itdüre, Kūh-ı Kāf divleri elinden 'aciz kıla, nice nām-dārların başın kesüp nāmın dünyādan kaldura ve nice şahları tahtından āvāre ide ve nice gedāları şah ide ve dağı neslinden bir vücūd-ı pāk dünyāya gele ism-i şerifi Hātemü'l-Enbiyā Muḥammedü'l-Muştafa -salla'l-lahu 'aleyhi ve sellem- olup āhir zamān peygāmberi ola.

(52a/1) İşte bu Hamza varup ol Resül-i mübīnün huzür-ı sa'ādetinde imān getüre ve huzürında nice gāzālar ideler, 'ākıbet ol sultān-ı zī-şān huzürında şehid ola" diyüp icmālen Hamza'nuñ sergüzeşterin nakl idüp eyitdi: "Buni bir hoşca besleyüp terbiyye üzere olasın ve bunuñ sāyesinde sen de çok devlete vāşıl olursın zirā bu vücūd-ı şerif dağı dünyāya gelmeden şah bunuñ haqqında vākı'a gördi. Ben de vaşfın beyān itdüm, şah görmeden 'aşık olup dünyā ve āhiret kendüye oğul edindi. Ve Mekke-i Mükerrime harācından kendüye günde on altun 'ulūfe, biñ altun bahşış kerem eyledi. Ve benüm de dünyā ve āhiret evlādum olsun." diyüp çıkarup berātın virüp "İsm-i şerifi Hamza olsun" didi. Ve altunları 'Abdü'l-muṭṭalib'e teslim eyledi ve Hamza'yı da 'Abdü'l-muṭṭalib'üñ kucağına virdi. 'Abdü'l-muṭṭalib dağı Hamza'yı alup sürüp vālidesine getirüp teslim idüp Hāce'nüñ cümle didiği cevābları nakl idüp Hāce'nüñ bu sözlerine vālidesi de şād oldı [11].

2.6. 'Ömer-i 'Ayyār'ın rüyası

Hamza'nın niteliklerini kıskanan Ömer Ayyar sihirli olduğuna inandığı bir mağaraya gelir. İbadet sırasında uyuyakalır. Rüyasında olağan üstü niteliklere sahip olduğu görür.

(78a/18) Ammā 'Ömer-i 'Ayyār bir maḥalde oturup kendi kendüye eyitdi: "Bu Hamza gāh Hızır'a bulşur, gāh böyle işlerde bulunur." (78b/1) diyüp kendüye bu firāk gelüp ağlayarak sürüp Hamza'nuñ gitdüğü mağaraya gelüp, ol kubbenuñ içine girüp, ağlayup niyāz iderken kendin uyku alup yatup uyudu. Nāgāh vākı'asında görür kim bir maḥalde yedi dāne peygāmber-i zī-şānlar sa'ādetle oturmuşlar. 'Ömer'dür görüp ādāb ile varup dest-i şeriflerin būs eyledi. Evvelā Hazret-i İbrāhim - 'aleyhi's-selām- buyurdu ki "Hōş geldin yā 'Ömer, nedür muradın?" didi. 'Ömer yüz urup eyitdi: "Sultānum baña 'ayyār olursun." didiler. "Velākin 'ayyārlığa münāsib eşyām yok şuret-i tebdil itmege" didükde Hazret-i İbrāhim - 'aleyhisselām- buyurdu ki "İşte bundan saña şol üç dāne zeyiller yādīgār olsun. Kaçan bir yire gitmek dilediğünde birin gögsine, birin sağ yanına, bir şol yanına aşasın. Birinden şadā gelür ki Lā ilāhe illallāh; birinden şadā gelür ki İbrāhim Ḥalilü'llāh; birinden şadā gelür ki Muḥammedü'r-resülü'llāh. 'Ömer anları aldı. Ba 'de İsmā'il-'aleyhisselām- buyurdu ki "Yā 'Ömer, işte benden saña yādīgār bu olsun ki cennetden gelen kırbanuñ derisidür, alup kendüye buni tağarcuk idinesin. Kaçan tebdil-i cāme itmek dileyisin üç kerre Hazret-i Muḥammed Muştafa -şallallāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem

hazretlerine şalât ü selâm idüp elin içine şokup yüzine süresin. Şöyle ki ne niyyet itdin ise öyle bulasın, meşelâ uzun (79a/1) olasın yâhüd kısa olasın yâhüd ma'sûm olasın içinden altun, gümüş, her ne dürlü libâs her ne istersen bulasın, hemân âteş ile şu yokdur, kalanı cümle mevcüddür." didi. "Ömer anı da alup kabûl eyledi. Ba'de Hazret-i Dâvud -'aleyhi's-selâm- 'Ömer-i 'Ayyâr'un ağzına tükürdi. "Benüm şadâm senüñ olsun." diyüp hem şapanuñ virüp üç taş ile. 'Ömer anı dañı kabûl eyledi. Andan Hazret-i Süleymân -'aleyhis- selam- Bâr-pây-i 'ayyârüñ teberin zevi'l-feccâm hançerin virdiler. Hazret-i Mûsâ-'aleyhisselâm- koyun gütdüğü sermüzelerin virdi. "Ayağına râst gele, senüñle bile büyüyüp kaç'an eskimeye." didi. Hazret-i 'İsâ -'aleyhi's-selâm- hırkasın virdi. Hazret-i Nüh -'aleyhisselâm- du'â eyledi ki çok yaşaya. Ba'de yedisi de el kaldurup 'Ömer'e du'â itdiler ki kırk günlük yolu bir günde alasın diyü. 'Ömer-i 'Ayyâr bunlardan şafâlar idüp, ol şafâ ile bî-dâr olup "Eşşalâtü vesselâm 'aleyk yâ resül-i hüdâlar." diyüp, kalçup oturdu. Bakup gördi hiçbir nesne yok. "Hây meded, ben de bir nesne var şandum. Bu cümle meger hayâl imiş." diyüp eleme düşüp kalçup aşağı yukarı gezüp bakarken gördi divârda bir nesne asılı turur, gördi tağarcıkdur. Şıçrayup indürdi. İçine elin şokdı, bir nesne yok. "Hây meded âşikâre adam ne tefekkür eylerse düşüne de (79b/1) ol giremiş." diyüp ağlamaya başladı. Öyle ağlayup tururken gene hâba vardı. Ol demde Hazret-i İbrâhîm -'aleyhi's-selâm- zâhir olup buyurdılar ki: "Yâ 'Ömer niçün şartile itmezsin, cümle saña virilen ol tağarcuğün içinde mevcüddür, üç kerre Hazret-i Resül-i Ekrem hazretlerine şalât ü selâm eyle, besmele ile elin içine şok, 'acayib göresin." diyü buyurdılar. 'Ömer-i 'Ayyâr bî-dâr olup hemân yirinden turup ol şartları yirine getirüp elin tağarcığa şokup kendiye ne kerem oldı-y-ısa cümlesin çıkarup üzerine zîn eyledi. 'Ömer'ün karnı aç idi. "Şıcağ helvâ çıksın." didi. A'lâ bir sükkerî helvâ çıkdı. 'Ömer yiyüp karnın toyurdu. " 'Aceb şunda sâza müte'allık bir şey var mıdur?" diyüp elin şokup bir rübâb çıkarup eline alup çalaraq mağaradan taşra çıkup gıtdi.

Ammâ bu tarafdan Hamza da 'Ömer kendi ile eve gelmedigünden " 'Aceb cenk arasında zağmdâr mı oldı ola." diyüp tüz evden taşra çıkup 'Ömer'i öteberi ararken 'Ayyâr-ı cihân karşudan biri rübâb çalaraq çıkageldi. Hamza 'Ömer'e karşı varup eyitdi: "Bre 'Ayyâr sen kanda idün, ben de seni arardum, bu rübâbı kanda buldın?" didi. 'Ömer eyitdi: "Kanda bulacağum, Hüdâ virdi, hemân sen mi naşîb alursın, işte baña da mevlâm virdi." didi. Hamza "Hele nice buldın?" didi. 'Ömer de hâli naql eyledi. Hamza (80a/1) eyitdi: "Öyle ise bir ta'âm çıkar görelüm." didi. Hamza kebâb ile şarâb istedi. 'Ömer de bir sürâhile bâde ve şıcağ kebâb çıkardı. Yiyüp içüp ba'de kalçup Mekke'ye geldiler. 'Ayyâr-ı cihânüñ seğâsı tutup anasın ve babasın ve mağallesin enbân-ı kirâme berekâtiyle ziyâfet eyledi. Bu hâle cümlesi hayrân oldılar. İşte bunlar da bunda.

Ammâ bu tarafdan Hazret-i Süleymân -'aleyhi's-selâm- Kâf sultânlarından bir şâhuñ kızın almışdı. Nâmına Tâvus Şâh Perri dirlerdi. Hazret-i Süleymân -'aleyhi's-selâm'ün ol Bânü'dan bir kıızı almışdı. Ol silsileden erkek munkariz olmağla ol bânüñüñ ismine Esmâ Perri dirlerdi. Yigirmi yaşına varmışdı. Tahta geçüp şâh olup Kâf'ün yedi kulle şâhların kendüye tâbi' eyledi. Ziyâde kuvvetlü ve 'âkile bânü idi. Taht üzere oturup divler tahtını ber-havâ üzere getirüp Süleymân-vârî 'âlemi seyran idüp gezerdi. Bir gün yolu Hicâz'a uğradı. Havâdan giderken Mekke şahrâsında Hamza'yı kullarıyla ve 'Ömer-i 'Ayyâr ile şikâr iderken Esmâ Perri havadan görüp yanında olan vezîri Mu'allim-i Kâf'dan su'âl idüp "Bunlar kimlerdür?" didi. Mu'allim-i Kâf eyitdi: "Buraya Hicâz dirler, Benî Âdem'ün kıblesidür, lâkin bu şikâr idenler bilmem kimlerdür?" didi. Esmâ emr eyledi: "Varun şunların birini baña getirün haber şorayım." didi. Varup Muqbil'i (80b/1) kapup getürdiler. Muqbil'ün aklı gitmişdi. Kendüye gelüp gördi ber-hevâ bir muraşşâ taht üzerinde bir perî oturur. Mu'allim-i Kâf eyitdi: "Ey âdemî, korkma saña bir su'âlimüz var." didi. Muqbil "Buyurun." didi. Mu'allim-i Kâf eyitdi: "Sizün seyyidiniñ kimdür?" didi. Muqbil de Hamza'nuñ kim idügin bildürdi. Esmâ Perri Mu'allim-i Kâf'a bakup: "Var imdi bu civân ile Hamza'yı al da bunda gel, kendi ile görüşelüm." didi. Mu'allim-i Kâf "N'ola" diyüp, Esmâ da emr eyledi. Divler tahtı bir püşte üzerine indürüp ba'de Esmâ Perri emr eyledi. Mu'allim-i Kâf bir kaç peri ulularıyla Muqbil'i önlerine katup Hamza olduğu yire geldiler. Muqbil ilerü gelüp Hamza'ya eyitdi: "Server, bir perî şâhı bundan gelüp geçerken bizleri görüp haber şormak için beni kapup götürdiler. Ben de sizün hâliñüzi haber virdüm. İşte ol da vezîrin gönderdi, sizi da'vet ider." dirken Mu'allim-i Kâf da gelüp Hamza'ya selâm virdi. Hamza da 'aleyk alup ikrâm eyledi. Mu'allim-i Kâf eyitdi: "Gözüm nûri sizlere şultân-ı Kâf selâmlar iderler, sizün vaşfiñüz işidüp sizlere müştâk oldı. Teşrif buyursunlar didâr görüşelüm, ihtimâldür ki rüzgâr ile gene birbirimize buluşavuz." didi. Hamza da "N'ola çünkü öyle bir 'azimü's-şân şultân bizleri adam yirine koyup da'vet itmişler, icâbet lâzımdur." diyüp yirinden turup gitmek (81a/1) diledükde "Ömer-i 'Ayyâr feryâd idüp " 'Arab, divâne mi oldun, korkmaz mısın? Divler seni gördükde bir loğma iderler." didi. Mu'allim-i Kâf: "Bu kimdür?" diyüp su'âl eyledi. Hamza da Ömer'i vaşf eyledi. Mu'allim-i Kâf Ömer'e eyitdi: "Korkma 'Ayyâr, seni divler adam olduğun bilmezler, seni cinnî şanurlar, yüri gidelüm." didi. Ömer-i 'Ayyâr: "Yok, ben gitmem. Yâ Hamza, sen de gitme şonra zarar görürsin." didi. Hamza eyitdi: "Yazık saña sende hiç yürek yok imiş." diyüp sâ'ir kullar ile Mu'allim-i Kâf önlerine düşüp ol püşte üzerine geldiler. Hamza bakup gördi bir taht etrafında bir alay divler dolay olmuşlar, el kavşurup tururlar. Kırk ayağ nerdibân ile çıkılır taht üzere Esmâ Perri cevâhirlere garç olmuş; Hamza'yı göricek yirinden turup "Buyurun." diyüp taht üzere yanına teklif eyledi. Hamza da geçüp oturdu. Esmâ Perri Hamza'yı yakın görüp "âşik oldı. "Hoş geldin server" diyüp Hamza'ya vâfir sîrin-kârlık eyledi ki kendüye meyl ide diyü. Hamza ise başın kaldurup bakmağa hicâb ider idi, zîrâ Hamza dañı dünyâdan bî-haber. Esmâ Perri dilince Mu'allim-i Kâf'a eyitdi: "Ben bu civânı alup Kâf'a götürürüm." didi. Mu'allim-i Kâf râzi olmadı, şabr eyle bu Hamza yigirmi yaşında Kâf'a gelüp on sekiz yıl Kâf'ı geşt ü güzâr idecekdür, "âkıbet seni alacağdur." didi. Esmâ da tesellî bulup biraz (81b/1) oturup Hamza ile 'işret idüp Hamza'ya bî-kıyâs Kâf yadigârları virdi. Ve hem siyâh Kaytâz nâmında bir rağş virüp eyitdi: "Server bu rağşa bizüm 'aşkımuza bin." didi. Hamza da: "N'ola ziyâde olsun şâhum." diyüp rağşdan ziyâde

şafâ eyledi. Muğbil alup üzerine eger uyan urup Hamza yirinden turup Esmâ'yı selâmlayup raşşa süvâr olup gitdi. Esmâ âh vâh iderek kalkup sürüp Kâf'a gelüp gice gündüz gün şayardı. İşte bunlar da bunda.

Ammâ bu taraftan Hamza bu tarz ile sürüp beri gelince Ömer-i 'Ayyâr gördi. Karşu gelüp “ ‘Arab raşşı kanda buldun?’” didi. Hamza eyitdi: “İşte gör sulţân-ı Kâf baña neler virdi, sen gelmedün.” didi. Ömer-i 'Ayyâr gücenüp eyitdi: “Ey bî-vefâ ‘Arab, işte ben korkarum gitmege yâ ne vardı benüm için biraz nesne dilesen olmaz mıydı?’” didi. Hamza eyitdi: “Ben cerrâr degilüm nasıl isteyeyim, ol gitdi kereminden ne virdi ise alduk.” diyüp çıkarup Ömer'e bir, iki, üç cevâhir virdi. ‘Ömer de sevinüp tekrâr barışdılar. Ba‘de sürüp Mekke'ye geldiler. ‘Abdü'l-muţtalib ol raşşı görüp: “Kanda buldun?’” diyü su‘âl eyledi. Hamza da Esmâ'ya buluşduğun, kendüye virdügi şeyleri söyledi. Hamza'yı sevenler şâd, sevmeyenler hazz itmediler. İşte bunlar da bunda [12].

3. Sonuçlar

“Rüya motifi Hamza-nâme hikâyelerindeki olaylar zincirinin önemli halkalarını oluşturmuştur. Her önemli olay rüya ile ilişkilendirilmiştir. Rüyanın hikâyeye büyük bir etkisi vardır. Hikâyelerin akışında ve örgüsünde rüyalar çeşitli fonksiyonlar üstlenmiştir. Hikâyenin başından itibaren görülen rüyalar, metnin yapısına doğrudan tesir etmektedir. Bu yüzden hikâyenin içindeki olaylar çoğu zaman rüyada görülen olaylarla örtüşmektedir.

Bu sebeple görülen rüyalar, genelde hem metnin bölümlerini birbirine bağlamış hem de metnin çatısını teşkil etmiştir. Yani rüyalar hikâyelerde bir mihver durumundadır [13].

Hamza-nâme'nin birinci cildindeki hikâye kahramanlarının bütün davranışları, yapacakları işler, hatta kahramanların kaderleri bir anlamda hikâyelerde görülen rüyalarla tayin edilmiştir. Rüyaların verdiği mesajlar açıktır: Rüyalara sonsuz bir güven ve inanç vardır. Bunlar; **müjdeleme, korkutma, uyarma, tehlikeleri haber verme, rehberlik etme ve doğru yola sevk etme** fonksiyonlarını üstlenmişlerdir.

4. Kaynaklar

- [1] Albayrak N. “Hamza-nâme”. C.XV. İstanbul, Türkiye, TDV İslam Ansiklopedisi, 1997.
- [2] Yelten M. “Hamza-nâme'nin Yeni Ciltleri ve Okunma Mekânları”. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(9) Summer, 151-165, 2013.
- [3] Hamza-nâme, C. I, Yaprak: 1b, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, Nd. 2496.
- [4] Hamza-nâme, C. I, Yaprak: 88b, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, Nd. 2496.
- [5] Yelten M. “Türk Edebiyatında 15. Yüzyıldan Bir Nesir Kesiti Olarak Hamza-nâme'nin Hitap Ettiği Zümreler”. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(13) Fall, 179-247, 2013.
- [6] Balaban A. Hamza-nâme'de Geçen Zarf-fiil Yapılı Cümleler. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, 2003.
- [7] Hamza-nâme, C. I, Yaprak 3a-3b, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, Nd. 2496.
- [8] Hamza-nâme, C. I, Yaprak 7a, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, Nd. 2496.
- [9] Hamza-nâme, C. I, Yaprak 12a-13b, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, Nd. 2496.
- [10] Hamza-nâme, C. I, Yaprak 14a-15a, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, Nd. 2496.
- [11] Hamza-nâme, C. I, Yaprak 50a-52a, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, Nd. 2496.
- [12] Hamza-nâme, C. I, Yaprak 78a-81b, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, Nd. 2496.
- [13] Bars ME. “Türk Kültüründe Rüya ve Battal Gazi Destanı'nda İşlevleri”. *International Journal of Language Academy*, 3(1), 73-93, 2015.